

ОБРАЗ МАТЕРІ У ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ІГОРЯ МУРАТОВА

Матір – це перша людина, яку бачить дитина після народження. Тож не дивно, що для кожного поета світ починається з матері, образ якої є одним із ключових у творчості багатьох українських письменників, котрі черпали натхнення у своїх спогадах про дитинство, про рідний край та матір. Вершин художньої майстерності образ матері сягнув у поетичних творах Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Л. Костенко, В. Симоненка, А. Малишка, Д. Павличка та ін. Не оминула ця тема й творчості Ігоря Муратова.

Ігор Муратов належить до видатних українських письменників, творча спадщина яких недостатньо досліджена і не до кінця пошанована, і тому потребує детальнішого розгляду, адже проблемно-тематичний діапазон творчості письменника напрочуд багатогранний.

Ця розвідка присвячена дослідженню образу матері у поетичній спадщині Ігоря Муратова. Своєрідність художнього образу матері у його творчості полягає в ліричному втіленні почуттів поета до найдорожчої людини на Землі.

Архетип матері у світовій культурі за всіх часів і у всіх народів був дуже сильним, бо матір – це не тільки початок життя, а й берегиня роду.

У західноєвропейській християнській традиції образ матері пов'язували з образом Богоматері, що сприяло витворенню культу жінки загалом.

Добре відомо, що в українській літературі образ матері тісно пов'язаний з фольклорною традицією, у якому материнське начало є основоположним. Українська усна народна творчість стає яскравим прикладом високого культу матері, у різноманітному багатстві жанрів українського фольклору: в піснях, думах, голосіннях, прислів'ях, у колядках, щедрівках тощо – усюди «зустрічаємо величний образ матері, усюди знаходимо виявлення до рідної матерії надзвичайної любові і пошани, що перетворюється в справжній апофеоз материнства» [6, 102].

Образ матері для українців триєдиний: любов до рідної неньки, яка переростає у глибоку пошану до Матері Божої, котра завжди була покровителькою українців, та неугасиму палку любов, що втілювалася у вічній боротьбі, до Матері-України, яка потребує захисту.

Для української культури образ Матері-жінки нерозривно пов'язаний з берегинею – заступницею роду, бо головною функцією сім'ї є народження дітей і їх виховання, передавання наступним поколінням культури, традицій, мови, досвіду попередніх поколінь. Зі смертю чоловіка саме вона завжди виступала на перший план, ставала головою сім'ї. Образ матері – розсудливої, доброї і водночас суворої господині – яскраво змальований у класичній літературі.

Культ жінки у релігійному аспекті втілений у Богородиці. Для українців Богородиця – це символ матері, цариці небесної, життя, світла, мудрості та любові. Богородиця символізує повноту життя, самодостатність, звільнення від усього гріховного через осяяння, просвітлення, переродження [2, 35].

З часу прийняття християнства, символічний смисл Березині було перекладено на образ Богородиці. У ньому людина вшанувала саму природу, життя, подвиг материнства. У свідомості людей Давньої Русі Богородиця сприймалась як всемогутня заступниця людства перед Богом. В Україні Богородиця стала покровителькою українського козацтва (Почаївська Божа Матір «кулі вертала, Турків вбивала... Монастир рятувала») [3, 356].

Отож, тема матері – одна з наскрізних у творчій спадщині Ігоря Муратова, який присвячує свої поезії материнській любові й відданості, материнській печалі й величчі.

До світлого материнського образу він звертається в усіх збірках, зокрема у віршах «Балада про сьомого сина», «Прийшли сини до матері», «Прощання з яблунею», «Мати й сонце» тощо.

Особливого звучання набуває в поезіях тема матері в поєднанні з повоєнною дійсністю. У таких віршах мати, як правило, невсипуща сільська трудівниця, яка своїм дітям передає свою працелюбність. Так, у «Баладі про сьомого сина» автор звертає увагу на ставленні родини до дитини, яка з'явилася в родини в ту ніч, коли *«за полем – полум'ям заграв: / Пущений безстрашною в повітря, / Ешелон фашистський догорав»* [5, 35].

Із синівською любов'ю та щирою вдячністю поет зазначає, що мати, а з нею й уся родина, прагне все зробити для маленької дитини, віддати їй увесь цвіт своєї душі, не вимагаючи нічого натомість: *«Як знайшовся в Мотрі сьомий син – / У родині став найпершим він: / Старший брат з Берліна шле листа – / Перш за все про нього запита. / А середній, з поля ідучи, / Носить хлопця верхи на плечі. / А молодші – тільки з школи в дім – / Навперейми бавляться із ним. / А сама вже Мотря – що й казати! / Чи косити піде, чи в'язати, / Як лучиться перша вільна мить – / У садок дитячий забіжить...»* [5, 35].

У поезії «Матуся» сюжет вражає силою почуття, оригінальністю задуму, шляхетністю і справжньою піднесеністю думки. Мати-українка, дізнавшись, що її син поранений на фінському фронті, поспішає до нього через простори радянської землі. Раптом бачить, як у лісовій пущі падають один по одному поранені бійці. Вона зупиняється біля них, а сосни їй шумлять: *«Іди, не зупиняйся: / На озері, один, / Заметений снігами, / Лежить твій милий син...»* [4, 393].

А мати їм відповідає: *«...«Ви серцем здичавили / У тьмі дичавини, / Мовчить, зловісні сосни, / Це все – мої сини!» / ...І хустку їм на рани / Матуся розрива, / І зіллям їх цілющим / З любов'ю напува»* [4, 394].

І коли, врешті-решт, мати приходить до свого сина, то бачить, що *«... від багаття / Глибокий сніг розтав; / І в білому наметі / Спокійно диха – він, / Її*

коханий голуб, / Її єдиний син; / І наче на сторожі / Його щасливих снів, / За ним і дні і ночі / Пильнують ніжні очі / Незнаних матерів» [4, 394].

Певна романтично-баладна умовність увиразнила зображення зворушливої материнської любові до сина, пораненого на фронті, поєднаної з піклуванням незнаних матерів та великою святою любов'ю матері-Вітчизни до мужніх своїх синів. Тому цей важливий ідейний мотив, локалізований скупими фабулами, набув особливо тонкої емоціональної виразності.

Натомість у вірші «Мати й сонце» автор порівняє матір із сонцем: *«Хтось та має встати першим. / В небі перше встало сонце, / На землі ж найперша – мати. / Сонце небо відкриває, / Відчиняє мати вікна – / Вдвох тепло і світло творять. / Сонце йде понад землею, / По землі проходять мати, / Руки й промені ласкаві / Для добра господарюють. / Сонце гріє нас безмовно, / І без слів кохає мати, / І не відають утоми / Два наставники взірцеві, / Два мовчазні – / Мати й Сонце» [5, 150].*

У наведених віршорядках матір подається як ласкава й вимоглива, терпляча й любляча, яка передає нащадкам свою велику душу, своє розуміння справжніх цінностей людського життя.

Для української літератури зокрема, як і для української культури загалом, образи Матері та Батьківщини завжди тісно взаємопов'язані. Досить часто письменники прагнули через образ жінки-матері показати образ рідної Землі. Таке перетворення образу жінки в образ землі зустрічаємо у творчості багатьох письменників. Поступово й у ліричних творах І. Муратова образ матері стає домінуючим, набуває символічного значення, підноситься до узагальненого образу матері-Батьківщини: *«...Ніколи / Синам її так страшно не було, / Як дивлячись на неї. Вбогий колос / Нам простягла – і чорний, і пустий, / Мов спалений грозою сухостій; / І рани нам її відкрились свіжі, / Й ридали ми, згадавши, як вночі / Роздоллям бур'яновим ідучи, / Спросоння їх пустельний вітер лиже, / Народи, / роди, / раси, / племена, / Схилились ми над матір'ю старою: / – О, не вмирай! Поглянь, яка весна... / Адже все горе випито до дна / Й на дно морське покидано всю зброю» [5, 114].*

Не дивно, що Муратов сприймає себе як сина Землі, котрий повинен піклуватися про свою неньку: *«Я твій син. / за всі кривди пробач: / за яри, що тебе роз'їдали, / За невчасно затриманий сніг / і за те, коли добрив замало... / Земле, нене моя! / Ні, не був косарем я твоїм, / Але був оборонцем. / І хліб твій відроджений їм, / І до серця його, / наче день мій прийдеши, беру. / І за тебе – поклич – і піду, / хоч у пекло піду – і помру» [5, 284].*

Як бачимо, для поета матір (поєднання жінки-матері й Батьківщини) – це мить і вічність, яка завжди поруч з нами, що живе в нас і в наших дітях, онуках, в усьому нашому роді й береже та благословляє нас на добро.

Можна сміливо стверджувати, що корені глибокої символічності образу матері в творчості Ігоря Муратова сягають дитинства, адже саме в дитинстві закладаються перші й, як правило, найміцніші підвалини любові, духу, характеру митця. Мабуть тому, поет неодноразово звертається до образів-

символів, які нагадували б йому дитинство: «Не моя, чужа це назва, / ... / Я ж її, немов засліп, / Я ж свою, в душі тримаю, – / Маю-маю, мій розмаю, / Материн солодкий хліб. / Мати моя, земле-ненько, / Дай хоч скибочку маленьку... / Чую: двері рип та рип... / О яка ж безмірна відстань: / Двері ті – в моє дитинство, / Де пахтить вродистий, чистий / Материн солодкий хліб» [5, 333].

Так хліб стає символом дитинства й матері, що «дарує людині життя, надихає на добрі справи, віддає все, що має: тепло своєї душі, своє серце і безмежну любов. Її колискові супроводжують нас протягом всього життя, а мудре слово допомагає долати труднощі» [1, 1].

Отже, у віршах про матір Ігор Муратов не тільки відтворює збуренні людські почуття, незвичайну емоційність, а й охоплює широкі обрії людського життя з його морально-духовним досвідом і зі всією пам'яттю душі.

Література

1. Бондаренко М. Образ матері в українській культурі / М. Бондаренко // <http://www.marynakb.livejournal.com/7651.html>
2. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – К.: 2002. – 664 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. Жайворонок. – К., 2006.
4. Муратов І. Вибрані поезії: у 2 т. Т.1 / І. Муратов – К., 1972. – 424 с.
5. Муратов І. Твори : у 4-х т. Т.І. / Ігор Муратов. – К.: Дніпро, 1982. – 415 с.
6. Українська родина: Родинний і громадський побут / Упорядник Л. Орел. – К., 2000 – 424 с.

Анотація

Ця стаття присвячена проблемі дослідження образу матері у поетичній творчості Ігоря Муратова, лірика якого відзначається високою художньою досконалістю, а тема всепоглинаючої любові й поваги до матері проходить через усю творчість митця. Для поета образ матері є важливою гранню авторського бачення та сприйняття світу.

Ключові слова: образ, матір, берегиня, жінка, батьківщина.

Аннотация

Эта статья посвящена проблеме исследования образа матери в поэтическом наследии Игоря Муратова, чья лирика отличается высоким художественным совершенством, а тема всепоглощающей любви и уважения к матери является одной из самых важных в творчестве поэта. Для Игоря Муратова образ матери является важной гранью авторского видения и восприятия мира.

Ключевые слова: образ, мать, берегиня, женщина, родина.

Summary

This article is devoted to the research of mother image in Igor Muratov's poetic heritage, whose lyric poetry is differed of the high artistic perfection, and theme of all-absorbing love and respect to mother is one of the important themes in poet's creativity. For Igor Muratov mother image is the important border of author vision and world perception.

Keywords: image, mother, custodian, woman, homeland.

УДК: 82:293.11:398.22 «04/14»

А.А. Висоцький

ОДІНІЧНЕ У «САЗІ ПРО СИНІВ ДРОПЛАУГ» Стаття перша

Родові саги – з їхніми ґрунтовними генеалогіями та подробицями соціального життя ісландців – можуть викликати прагнення розглядати їх як історичні документи. Однак для дослідника подібні спокуси на цьому не завершуються. Йому, вочевидь, доведеться обирати, яким шляхом просуватися - традиційним, аналізуючи саги, скажімо, з точки зору їхньої достовірності й показуючи, як вони розходяться з іншими джерелами у потрактуванні тих чи інших фактів, подій, осіб; або, відповідно до тенденцій у сучасній науці, відшукувати в сагах свідчення функціонування середньовічного суспільства, відлуння тогочасних релігійних вірувань, моральних цінностей, уявлень про владу, сутність родинних стосунків, особливостей побуту тощо. Як справедливо зазначає Р. Кук, «якщо автори саг могли вигадувати або перероблювати деякі деталі чи події, то вони не могли видумати культуру й суспільство, яке зображувалось ними з такою постійністю. Розуміння цього факту підштовхує нас до соціокультурно-антропологічного підходу...» і змушує звертатися – в тому числі – й до «міфічних, ірраціональних, нереалістичних пластів: снів, віщувань, надприродних істот і ролі долі» [8]. При прочитанні саг під таким кутом зору слід «бути готовим до сприйняття несподіваного, дивного; тут недопустимо мислити строгими категоріями й заздалегідь уявляти, що саме ви шукаєте» [8].

У радянській і пострадянській науці одним з перших використав можливості такого антропологічного підходу відомий медієвіст А. Я. Гуревич. Його праці, які зорієнтовані на міждисциплінарний синтез і присвячені вивченню різних аспектів історико-культурного процесу європейського